

ning gehouden met de verschillende taalniveaus van de kinderen. Er hadden bij voorbeeld vragen opgenomen kunnen worden, die een appel doen op de receptieve taalvaardigheid van de kinderen:

- wijs jij de knoppen eens aan?
- zet jij een pan op de grootste gaspit?
- In de brochure over drama zijn een paar verhalen opgenomen, die op zichzelf heel leuk en spannend zijn, maar qua taalgebruik moeilijk. In een meertalige groep is dat voor veel kinderen te hoog gegrepen. Woorden en uitdrukkingen als 'bulderen', 'voor de gek houden', 'lippen op elkaar persen', 'het woeste water', komen weinig in het dagelijks taalgebruik voor. Dit betekent dat aan het uitbeelden van het verhaal een zwaar gewicht wordt toegekend om het verhaal begrijpelijk te maken.

De brochure over taalvorming biedt door het werken met prentenboeken veel aanknopingspunten voor tweede-taalverwerving. De druktechnieken, die voor verwerkingsactiviteiten worden toegepast, zijn daarnaast een geschikt middel. Het is jammer dat de aanwijzingen voor het stimuleren van de tweede-taalverwerving zo summier zijn. Bij de lesbeschrijvingen wordt wel aangeraden gebruik te maken van tolkhelp: kinderen die voor elkaar vertalen om het verhaal begrijpelijk te maken. Er was ook een mogelijkheid geweest een prentenboek in meerdere talen aan te bieden. Hetzelfde boek in de eigen taal als uitgangspunt in de OET-les en/of door ouders voorgelezen biedt kinderen die minder taalvaardig zijn in het Nederlands extra steun. Bovendien wordt dan de begripsontwikkeling in de eigen taal gestimuleerd. Eveneens bij het taaldrukken kan de eerste taal een rol vervullen om de opgeroepen belevingen te kunnen uiten. Het is jammer, dat de samenwerking met de OET-leerkracht, die hier voor de hand ligt, niet meer wordt benadrukt. Een gemiste kans?

Afgezien van deze kanttekeningen blijft ons oordeel positief. De werkvormen en methodieken vanuit de kunstzinnige disciplines kunnen het taalaanbod in de onderbouw meer variatie geven. De besproken brochures getuigen daarvan. Ten slotte, een uitbreiding van het pakket met brochures over dansante en muzikale vorming zou leuk zijn.

RECENSIE

Diana Michel: Dwars?

W. Geene, *Zes keer dwarskijken*. Leiderdorp, De Kangeroe, 1990, 419 blz. f 48,90, werkboek f 14,65, docentenhandleiding f 14,90

Bij een nieuwe literatuurmethode hoop ik altijd op een boek dat aansluit bij de belevingswereld van de leerlingen; een boek dat nu eens niet begint met de literatuurgeschiedenis van de middeleeuwen en eindigt met de literatuur van na 1945.

Eerst lezen en ervaren wat een tekst je kan doen en daarna pas achtergrondinformatie verzamelen over tijd, stroming en structuur, zou ik logischer vinden. Het leesplezier zou voorop moeten staan.

Literatuur zou bovendien niet gezien moeten worden als de onaantastbare tekst in de ivoren toren, maar als een vorm waarin mensen hun gevoelens kunnen uiten en hun bedoelingen kenbaar maken. Een van de vele kunstuitingen dus.

Zes keer dwarskijken wekte bij mij, door de naam, de verwachting van iets nieuws, dwarsliggend, anders dan anders. Met deze verwachting in het achterhoofd heb ik dit boek bekeken. Het doel van de auteur is belangstelling op te wekken voor literatuur. Het boek dient hierbij als uitgangspunt, waarbij het zowel leerboek als naslagwerk kan zijn. Iedereen zou dit boek moeten kunnen gebruiken, ongeacht leeftijd, leerjaar en schooltype.

Zes keer anders

Zes keer dwarskijken bestaat uit een handboek en een werkboek. De dwarsdoorsneden in het handboek zijn: literaire thema's, genres, schrijvers en boeken, geschiedenis en stromingen, kritieken en verschijnselen.

Door steeds een andere doorsnede te kiezen

kan er op verschillende manieren naar literatuur gekeken worden. De auteur gaat er van uit dat de gebruiker in staat moet worden gesteld 'de breedte van het literaire terrein te overzien en vanuit de verschillende dwarsdoorsneden zelfstandig keuzen te maken'.

In het onderdeel 'Thema's' wordt gezegd dat je kunt lezen omdat je je wilt ontspannen, omdat iets je interesseert of raakt, of om jezelf met iets of iemand te identificeren. Het handboek geeft hiervoor twintig verschillende thema's, van dieren tot en met de zin van het bestaan. Er worden telkens auteurs genoemd die bij het onderwerp passen. De bedoeling hiervan is dat het lezen, waar het uiteindelijk om begonnen is, direct kan beginnen.

'Genres' geeft een overzicht van verschillende soorten epiek, lyriek en dramatiek, waarbij er een onderscheid wordt gemaakt tussen fictionele en niet-fictionele literatuur. Over de (sub)genres wordt uitleg gegeven, waarna titels van werken in het betreffende genre worden gegeven. Bewust koos de auteur ervoor om geen bloemlezing te geven, omdat het zijn bedoeling is dat de leerlingen zelf op pad gaan en de literatuur ontdekken.

Het onderdeel 'Schrijvers en boeken' heeft het karakter van een naslagwerk: 216 biografieën van Nederlandse en Vlaamse auteurs, aangevuld met een of meerdere titels uit hun oeuvre.

'Geschiedenis en stromingen' lijkt het meeste op de oude (vertrouwde?) literatuurmethode, waarin de chronologisch geordende literatuurgeschiedenis een prominente plaats inneemt. In elke periode is een plaatsje ingeruimd voor andere vormen van kunst: muziek, bouw-, beeldhouw- en schilderkunst.

Het onderdeel 'Verschijnselen' sluit bij deze traditionele vorm van literatuuronderwijs aan, doordat er allerlei vorm- en inhoudsverschijnselen worden besproken.

Ten slotte het onderdeel 'Kritieken'. Deze dwarsdoorsnede bevat verschillende voorbeelden van de manier waarop literaire kritieken vorm krijgen. Ook wordt er een overzicht gegeven van literaire tijdschriften.

Bij dit handboek hoort een werkboek dat als aanvulling kan dienen. Hierin worden vragen gesteld over de hoofdstukken van het handboek, maar ook aan de hand van afbeeldingen uit bepaalde perioden. Bovendien is er wat in-

formatie te lezen over de voorbereiding van een literair werkstuk of een spreekbeurt.

Bruikbaarheid

Het handboek bevat erg veel informatie. Volgens de auteur kan de geïnteresseerde leerling al direct gaan 'bladeren', om daarna direct aan het lezen te slaan. Maar wat de leerling dan precies met al die informatie moet is mij niet helemaal duidelijk. Wordt dat overgelaten aan de docent? De geïnteresseerde leerling gaat bladeren en lezen, maar wat te doen met de niet of minder geïnteresseerde leerlingen? Ik vind in het hele boek geen middelen om die aan het lezen te krijgen. Ideeën komen er genoeg bij mij op, ja, dat wel. Je zou bij voorbeeld de informatie over een stroming als de romantiek kunnen gebruiken om in de klas de literatuur, schilderkunst en muziek als verschillende voorbeelden van kunst in een periode te laten lezen, zien en horen. Titels worden er genoeg genoemd, maar de docent moet alles zelf verder uitwerken.

De vragen uit het werkboek nodigen helaas niet uit tot het beschrijven van eigen leeservaringen van leerlingen. Ze zijn grotendeels reproductief van aard. Er wordt gevraagd om voorbeelden te geven, kenmerken te noemen en begrippen toe te lichten. Een voorbeeld van een vraag bij de moderne literatuur van 1916-1945:

'Geef een korte typering van de drie stromingen rond 1916 (expressionisme, dadaïsme, surrealisme)'

Het antwoord is voor de goede lezers te vinden in de tekst van het desbetreffende hoofdstuk, die van tevoren gelezen moet worden. Helpen dit soort vragen de leerling teksten te begrijpen of te waarderen? Het zijn pure theorievragen, die niet uitgaan van de leeservaring van een leerling met bij voorbeeld een expressionistisch gedicht.

Toch heb ik niet alleen kritiek. Positief is het onderdeel 'Thema's' uit het werkboek. De onderwerpen zijn zo gekozen dat ze dicht liggen bij wat leerlingen meemaken. Het titelaanbod is divers en geeft ideeën voor het lezen over zo'n onderwerp. Het thema 'de jonge generatie' geeft bij voorbeeld titels als *Karakter*, de gouwe

ouwe van Bordewijk, maar ook *Drie verschrikkelijke dagen* van Guus Kuijer en *Augurken met slagroom* van Stephanie worden aangeraden.

Helaas worden er alleen titels en korte inhoudsbeschrijvingen gegeven. Het thema zelf wordt niet ingeleid en de reden waarom je zo'n onderwerp zou kunnen kiezen blijft onvermeld.

Het streven om de literatuur in een breder perspectief te laten zien, door een verband te leggen met andere vormen van kunst, verdient waardering. Literatuur is ook een middel van de kunstenaar om zich te uiten. Een van de relaties die wordt gelegd is die met de schilderkunst. In het werkboek worden afbeeldingen die representatief geacht worden voor een bepaalde richting of stroming gebruikt om leerlingen aan het denken te zetten.

Ook bij dit punt kan een kanttekening geplaatst worden: er wordt weer niet uitgegaan van de ervaring van de – in dit geval – toeschouwer, maar de leerlingen moeten eerst het betreffende hoofdstuk lezen, om daarna pas te kijken (ervaren) en ten slotte vragen te maken als:

'Kun je je voorstellen dat Munch een voorloper van de Jugendstil is?'

Welke leerling zou op een, op deze wijze gestelde vraag, nog met 'nee' durven antwoorden?

De muziek is een andere kunstvorm waarmee de literatuur in verband wordt gebracht. Voorbeelden van genres als 'kinderliederen' van Annie M.G. Schmidt, of 'luisterliederen' van Herman van Veen of Robert Long worden genoemd. Deze onderdelen bieden vele mogelijkheden, maar het hangt, alweer, sterk af van de initiatieven van de docent om er iets van te maken.

Oordeel

In het voorwoord zegt de auteur dat *Zes keer dwarskijken* ook en vooral een naslagwerk wil zijn. Toch is er door de toevoeging van het werkboek een poging gedaan de informatie als leerstof te benaderen en te bevragen. En dat laatste is naar mijn mening niet geslaagd. De vragen zijn voornamelijk gericht op reproduceerbare kennis. Er wordt erg veel van de geïn-

teresseerde leerlingen verwacht, meer dat ik denk dat je van bij voorbeeld een MAVO-klas kunt verwachten.

Als methode voldoet ook dit boek helaas niet aan mijn verwachtingen. Niet de leeservaringen van de leerling worden als uitgangspunt genomen, maar de stof, onder het motto: kennis is leesplezier.

Het is het beste het handboek inderdaad als naslagwerk te gebruiken. In die zin heeft het ook zijn waarde: veel systematisch geordende informatie over auteurs en literatuur, informatie en voorbeelden van andere, in dezelfde periode bestaande kunst, themalijsten. In deze hoedanigheid verdient *Zes keer dwarskijken* dan ook zeker een plaatsje in de schoolbibliotheek of in de boekenkast van creatieve docenten en andere geïnteresseerde lezers.